

การสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตเขิน
ในบริบทการค้าและการท่องเที่ยว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
Cultural Reconstructions and Social Space of Akha and Tai-Kern in the
Context of Trade and Tourism in Maesai District, Chiang Rai Province

โกมินทร์ วังอ่อน¹, ชาญชัย ฤทธิร่วม², วรณะ รัตนพงษ์³ และ อารีย์ บินประทาน⁴
Gomin Wang-on¹, Chanchai Ritirum², Wanna Rattanaphong³ and Aree Binprathan⁴

Received: 3 May 2023; Revised: 20 July 2023; Accepted: 22 July 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตเขินในบริบทการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และสร้างข้อเสนอแนะต่อภาครัฐท้องถิ่นสำหรับการเสริมแรงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวเมืองชายแดน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาในชุมชนชาติพันธุ์อาข่าและไตเขิน ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยการศึกษาและสังเกตกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม จำนวน 20 กลุ่มวัฒนธรรม และการประชุมกลุ่มย่อยกับตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 10 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตเขิน ใช้วัฒนธรรมเป็นสิ่งสร้างพื้นที่ทางสังคม ด้วยการผลิตวัฒนธรรมเพื่อสนองตอบกิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการในท้องถิ่น ทั้งที่ดำเนินการเองและรัฐจัดขึ้น ได้แก่ การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีที่โดดเด่นในรอบปี การดนตรีและการละเล่น และการแสดงฟ้อนรำ การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเภทการแต่งกาย งานผลิตอาหารวัฒนธรรมและหัตถกรรมท้องถิ่นชาติพันธุ์ และการแสดงออกอย่างมีส่วนร่วมต่อแนวโน้มนโยบายและกิจกรรมท้องถิ่นของภาครัฐในการส่งเสริมความเป็นพหุสังคม ซึ่งการเสริมแรงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในท้องถิ่นชาติพันธุ์ ด้วยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ และการกำหนดเครื่องมือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การกำหนดตัวชี้วัดระดับการพัฒนา การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว การกำหนดมาตรฐานสิ่งก่อสร้าง การพัฒนาคนท้องถิ่น และการตลาด เพื่อเป็นเชื่อมโยงพื้นที่ทางชาติ

^{1 2 3} คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย; Faculty of Social-Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

⁴ นักวิชาการอิสระ; Independent Scholar

Corresponding Author, E-mail: crurds@gmail.com

พันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวเมืองชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย

คำสำคัญ: สังคมวัฒนธรรม; กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า; กลุ่มชาติพันธุ์ไตเขิน

Abstract

This study aimed to examine the establishment of social and cultural spaces within the Akha and Tai Khoen ethnic groups, specifically to border trade and tourism in Mae Sai District, Chiang Rai Province. Additionally, this research sought to provide recommendations to the local government on how to strengthen the economy and promote local ethnic tourism in alignment with the economic development, trade, and tourism in the border towns of Mae Sai District, Chiang Rai Province. This qualitative study focused on the Akha and Tai Khoen ethnic communities in Mae Sai District, utilizing participant observation of 20 cultural groups and conducting focus-group discussions with 10 representatives of both formal and informal ethnic community leaders. The collected data was then analyzed using the content analysis method.

The research findings indicated that the Akha and Tai Khoen ethnic groups utilize their cultural practices to establish a social environment. This is achieved by actively engaging in cultural expressions associated with annual traditions, music, recreational activities, performances, and the preservation of their clothing culture. Additionally, they contribute to the local economy and tourism through the production of cultural food and ethnic handicrafts. Furthermore, these communities actively participate in policy-making and local government initiatives that promote diversity. To enhance ethnic tourism and the local economy, stakeholders collaborate to establish cooperative networks, develop ethnic cultural tourism plans, and implement tools for tourism development. These tools include the establishment of development level indicators, tourism capacity assessment, adherence to building standards, local community development, and effective marketing strategies. Ultimately, these efforts aim to connect the ethnic backgrounds of the Akha and Tai Khoen groups with economic development, trade, and tourism in the border towns of Mae Sai District, Chiang Rai Province.

Keywords: Socio-culture; Akha ethnic; Tai Khoen ethnic

บทนำ

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนา และสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง เป็นต้น (พระโกศล มณีรัตน และพระมหาสุตใจ ชยวุฒโฒ, 2566) เท่าที่ผ่านมาการรื้อฟื้น อนุรักษ์ อารงรักษา และสืบทอดวัฒนธรรมจะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่คนในท้องถิ่นคนพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ และหน่วยงานด้านวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทในการปลูกจิตสำนึกและรณรงค์ให้สังคมและหน่วยงานของรัฐเห็นคล้อยตามและให้การสนับสนุน (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2563) โดยกระบวนการจัดการวัฒนธรรม ที่มีความแตกต่างและมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์พื้นที่ ชุมชน สังคม และประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม ที่สอดคล้องต่อปรัชญาความเชื่อตามความคิดหลักของชุมชนวัฒนธรรมนั้น (วาที ทรัพย์สิน, 2562) ในขณะที่การเคลื่อนไหวเพื่อรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่นและชาติพันธุ์ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ กลายเป็นผลผลิตของความทันสมัยที่ถูกปรับแต่งด้วยวาทกรรมเพื่อเยียวยารักษาจารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม ทำให้มองวัฒนธรรมต่างไปจากกระแสหลัก และเห็นว่าวัฒนธรรม ไม่ได้แยกอยู่ตามลำพังหรือดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่เป็นสิ่งประกอบสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อนระหว่างรัฐ คนท้องถิ่น องค์กรด้านพัฒนาและกลุ่มนายทุน (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2563)

กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าซึ่งมีประชากรมากที่สุดในจังหวัดเชียงราย และความหลากหลายโดดเด่นทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไตเขิน ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้มีความสัมพันธ์ในกระแสของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนไม่น้อย ถูกกระตุ้นให้เกิดการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมในบริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จะเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวในอำเภอแม่สายตามแผนแม่บทเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย ด้วยมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่เป็น “เมืองการค้าและการเงิน” ให้เป็นศูนย์กลางรวบรวมและกระจายสินค้า พื้นที่แสดงสินค้าท้องถิ่นและนานาชาติที่จะทำให้เกิดความคับคั่งด้วยกิจกรรมการค้าขายและการลงทุนจากนักธุรกิจ ผู้ประกอบการ และมีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมรอง (สำนักงานจังหวัดเชียงราย, 2562)

ดังนั้น การแสดงออกเชิงพื้นที่ทางสังคม การนำเสนอภาพลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ภายใต้กระบวนการทางเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวท้องถิ่นนั้น มีวิธีการจัดการทางวัฒนธรรมอย่างไร ในกรอบของการรื้อฟื้น อารงและสืบทอด ที่มีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐ และทุน และควรมีกระบวนการวิธีอย่างไรที่เป็นข้อเสนอต่อภาครัฐท้องถิ่นสำหรับการเสริมแรงทางเศรษฐกิจชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนากระแสหลักในท้องถิ่นอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตเขินในบริบทการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

2. เพื่อเสนอต่อภาครัฐท้องถิ่นสำหรับการเสริมแรงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในท้องถิ่นชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวเมืองชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาในชุมชนชาติพันธุ์อาข่า หมู่บ้านสันป่าสัก ตำบลโป่งผา และชุมชนชาติพันธุ์ไตเขินบ้านผาค่า (ผาแตก) ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ที่สนองตอบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและการส่งออกทางวัฒนธรรมสู่สาธารณะชน ซึ่งอยู่ในรูปของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง เป็นต้น โดยการศึกษาและสังเกตกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม การรวบรวมเอกสารหลักฐานกิจกรรมที่ผ่านมา ซึ่งกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้จัดแสดงและนำเสนอวัฒนธรรม และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยผ่านตัวแทนกลุ่มวัฒนธรรม โดยมีกลุ่มวัฒนธรรมที่ให้ข้อมูลรวมจำนวน 20 กลุ่มวัฒนธรรม และผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 การจัดประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ ทั้งที่เป็นทางการและผู้นำกลุ่มทางสังคมวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ละ 5 คน รวมจำนวน 10 คน เพื่อการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชน การวิเคราะห์ความต้องการและความมุ่งหมายของชุมชนชาติพันธุ์ต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคตต่อไป เพื่อเสนอต่อภาครัฐท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสำหรับการส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อการปรับตัวและเชื่อมโยงในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอน คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจัดหมวดหมู่ และหาความสัมพันธ์ในโครงสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความครบถ้วนของข้อมูลแบบสามเส้า ทั้งจากการสังเกต การร่วมกิจกรรม การให้ข้อมูลจากหลายตัวอย่าง จนเชื่อถือได้ว่าข้อมูลนั้นมีความถูกต้องแล้วจึงยุติการตรวจสอบ ทำการสรุปชั่วคราวและลดทอนข้อมูลบางประเด็นที่ให้ข้อสรุปไม่สอดคล้อง หลังจากนั้นสร้างบทสรุปผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยให้ข้อสรุปสำคัญต่อการสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตเขิน รวมทั้งข้อเสนอต่อภาครัฐท้องถิ่นสำหรับการเสริมแรงทางเศรษฐกิจชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนากระแสหลักในท้องถิ่นอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ดังนี้

1. การสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตเขินในบริบทการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในกระแสของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนจำนวนไม่น้อยในจังหวัดเชียงราย ได้ยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และมีนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยที่คอยแวะเวียนไปสัมผัสวัฒนธรรมชาติพันธุ์อาข่าที่สร้างงานท่องเที่ยวและรายได้ในท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า หมู่บ้านสันป่าสัก ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อีกหนึ่งชุมชนที่ได้แสดงออกเชิงพื้นที่ทางสังคม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ รวมทั้งในมิติการเมืองชาติพันธุ์ภายใต้กรอบของกระบวนการทางเศรษฐกิจกับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน และความเป็นเมืองชายแดนพื้นที่แห่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การสร้างภาพเชิงสัญลักษณ์ ตัวตนในความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และรัฐอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1.1 การแสดงออกผ่านกิจกรรมตามประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ได้แก่ ประเพณีการไล่ชิงช้า ประเพณีไข่แดง ประเพณีกินข้าวใหม่ กิจกรรมการละเล่นลูกข่าง การเต้นรำเครื่องดนตรีประเภทตีและเป่า มีการฟื้นฟูประเพณีบางอย่างซึ่งได้ถูกละทิ้งหรือลดทอนความสำคัญไปแล้วนำกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง โดยการสืบทอดจากผู้สูงอายุ ผู้รู้ทางประเพณีวัฒนธรรมรวบรวมและประดิษฐ์สร้างให้เกิดขึ้นในวิถีใหม่ที่สอดคล้องกับแนวคิดความเชื่อดั้งเดิมและแนวทางของศาสนาคริสต์อย่างลงตัว ซึ่งทำให้กลายเป็นอัตลักษณ์และตัวตนใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในอำเภอแม่สาย การปลูกฝังหล่อหลอมอย่างแนบแน่นโดยเฉพาะในกลุ่มวัยกลางคน วัยรุ่น กลุ่มใหม่ ดังกล่าว ประเพณีรื้อฟื้นที่สำคัญในรอบปี ยังคงโครงสร้างหลัก ส่วนความสำคัญและความหมายเพื่อการดำรงชีพและเป็นประเพณีปฏิบัติในชุมชน ได้แก่ 1) ประเพณีไข่แดงเป็นประเพณีการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ คือ การนำไข่ที่ย้อมเปลือกสีแดงมาใช้ประกอบพิธี และการเล่นชนไข่ 2) ประเพณีไล่ชิงช้า ที่ให้ความสำคัญกับผู้หญิงเป็นกรณีพิเศษในเทศกาลนี้เพื่อยกระดับชั้นวัยสาว พร้อมทั้งขึ้นไล่ชิงช้า และร้องเพลงทั้งลักษณะเดี่ยวและคู่ 3) ประเพณีกินข้าวใหม่ คือ การเก็บเชื้อข้าวพันธุ์ใหม่ และการกินข้าวใหม่ที่สืบทอดในวัฒนธรรมเกษตรกรรมที่สูง และ 4) ประเพณีปีใหม่มูลูกข่าง ที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงฤดูกาลท่ามาหากินเข้าสู่ฤดูแห่งการพักผ่อน ถือเป็นประเพณีของผู้ชาย การละเล่นแข่งตีลูกข่าง และฉลองการเปลี่ยนแปลงวัยที่มีอายุมากขึ้น

1.2 วัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ มีการสืบทอด ใน 3 กลุ่มวัฒนธรรมอาข่า ได้แก่ กลุ่มอุโล้อาข่า กลุ่มลอมมี้อาข่า และกลุ่มผะหมี่้อาข่า ซึ่งวัฒนธรรมการแต่งกายเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความแตกต่างภายในกลุ่มโดยเฉพาะการแต่งกายของกลุ่มผู้หญิงอาข่า

1.3 ดนตรีและการละเล่นในชีวิตและตามประเพณี ยังคงมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูไว้ เพราะเป็นกิจกรรมรื่นเริงตามประเพณีในลานวัฒนธรรมที่สร้างสัมพันธ์ของคนในชุมชน คือ 1) เครื่องดนตรีอาข่า ได้แก่ จิ้งหน่อง ซิ่ง กลอง ช้อง ฉิ่ง กระทุ้งไม้ไผ่ แคน และขลุ่ย 2) การเต้นรำเป็นการละเล่นในช่วงที่มีพิธีกรรมที่ลานหมู่บ้านหรือสถานที่ประกอบพิธีกรรม การเต้นเป็นวงกลม

ตามจังหวะตามเสียงกลอง การร้องประสานเสียง การเต้นรำต้อนรับและสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่ม และกลุ่มคนต่างวัฒนธรรม

1.4 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแสดงออกทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น อาทิ เทศบาลอำเภอแม่สาย สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลโป่งงาม ซึ่งผลิตงานกิจกรรมท้องถิ่นทุก ๆ ปี เช่น งานมหัศจรรย์ 10 ชาติพันธุ์แม่สาย งานมหกรรมเชียงรายดอกไม้งาม กิจกรรมดังกล่าวเป็นการนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทของการท่องเที่ยว ที่แสดงออกถึงความเป็นพหุสังคมวัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ อาช่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น โดยมีรูปแบบของกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ เช่น การจำลองพื้นที่ทางวัฒนธรรมอาช่า ซึ่งประกอบด้วยบ้านจำลอง ที่มีองค์ประกอบภายในแสดงถึงวิถีการดำรงชีพ ภาษา และการแต่งกายชาติพันธุ์ ข้อมูลประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ เครื่องครัวเรือน เครื่องมือทางการเกษตร และปศุสัตว์ กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเภทดนตรีและการละเล่นพื้นบ้าน ลานแสดงโล่ชิงช้า ที่สื่อความหมายการแสดงออกทางสุนทรียะแห่งวัฒนธรรม

1.5 การแสดงออกต่อแนวนโยบายของภาครัฐในท้องถิ่น ทั้งที่กำหนดให้และเป็นความสมัครใจต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ การตั้งกลุ่มร่วอาช่า การฝึกอบรมราษฎรอาสาป้องกันยาเสพติด หลักสูตรการฝึกทบทวนหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง เครือข่ายผู้นำชุมชนเข้มแข็ง การจัดทำบัญชีครัวเรือนและกิจกรรมตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดขึ้นในแต่ละปี และรวมถึงการแสดงตัวตนในการจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมถวายพระพรชัยมงคลในกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ที่ภาครัฐท้องถิ่นจัดขึ้น รวมถึงการร่วมลงนามถวายความอาลัยต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ผ่านมา

“ไตเงิน” กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จากกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จะต้องมีการผลิตวัฒนธรรมเพื่อสนองตอบกิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการที่ภาครัฐท้องถิ่นมีความต้องการจัดขึ้น เป็นกิจกรรมประจำปี โดยการส่งเสริมการผลิตวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มวัฒนธรรมช่างฟ้อน งานผลิตอาหารและหัตถกรรมท้องถิ่น กิจกรรมสัมพันธ์ดนตรีและการละเล่นทางชาติพันธุ์ ทำให้กลุ่มวัฒนธรรมในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มและเริ่มรู้จักใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชาติพันธุ์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ได้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น จึงทำให้ชุมชนไตเงินบ้านผาค่า (ผาแตก) ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้จัดวางรูปแบบกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม สำหรับการแสดงออกต่อสังคมภายนอกอย่างเป็นระบบมากขึ้น การได้รับโอกาสเป็นตัวแทนหนึ่งชาติพันธุ์ในอำเภอแม่สาย ในกิจกรรมการแสดงออกทางชาติพันธุ์เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชียงราย หลาย ๆ ครั้ง ในห้วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ได้แก่ งานมหัศจรรย์ 10 ชาติพันธุ์อำเภอแม่สาย งานเชียงรายดอกไม้งาม งานประเพณีประจำปีในท้องถิ่นแม่สาย และการมีส่วนร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเพื่อสร้างสังคมชาติพันธุ์ที่กลมเกลียวยิ่งขึ้น

ดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไตเขินนั้น ได้พยายามแสดงออกทางสังคม วัฒนธรรมตนที่จะเชื่อมโยงกับกิจกรรมหลัก ๆ ของสังคมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการยอมรับจากกลุ่มคน สังคมใหญ่ และหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ถึงความเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์หนึ่งที่เป็นพลเมืองและ ประชากรในประเทศไทย ซึ่งได้รับการตอบรับและเห็นความพยายามถ่ายทอดต้นแบบทางวัฒนธรรม ที่เป็นแก่นหลักที่น่าจะนำความเจริญเข้ามาสู่ชุมชนพื้นถิ่นของตนกับการเชื่อมโยงกับการพัฒนา เศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน โดยมีวิธีการจัดการวัฒนธรรม ดังนี้

1) การผลิตวัฒนธรรมอาหารชาติพันธุ์ไตเขิน เป็นแนวคิดของการจัดวางและนำเสนอ วัฒนธรรมการประกอบอาหารและการบริโภคแบบสำรับในวัฒนธรรมประจำครัวเรือนและมีอยู่ใน ชุมชน สำหรับแขกผู้มาเยือนได้รับประทาน ชิมรส เรียนรู้วิธีการประกอบอาหาร เช่น ข้าวซอยน้อย ข้าวซอยตัดอาหารประจำถิ่นที่นิยมบริโภคในครัวเรือน แกงผักแว่น ใส่อั่ว (ใส่อ่องพริก) พริกข่า รับประทานกับข้าวเหนียว และข้าวควบขนมทานเล่น

อาหาร เป็นวัฒนธรรมต้อนรับสำหรับแขกผู้มาเยือน สื่อสารถึงวัฒนธรรมการบริโภค เพื่อการยังชีพ และยังมีความพร้อมจัดการแสดงทางวัฒนธรรมชุดต่าง ๆ อันเป็นการริเริ่มสู่การผลิต กิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับชุมชนที่สามารถสร้างรายได้

2) ดนตรีและการละเล่นชาติพันธุ์ไตเขิน มีชุดการแสดงทางวัฒนธรรมหลากหลายชุด ได้แก่ การฟ้อนรำนกกิ้งก่าและกบ และฟ้อนโศก เชื่อว่าเป็นสัตว์ป่าหิมพานต์จำพวกหนึ่งที่ กล่าวถึงในศาสนาพุทธที่มีลักษณะครึ่งคน ครึ่งสัตว์ ได้รำฟ้อนเป็นพุทธบูชาเพื่อรับเสด็จสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งที่พระองค์เสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากไปโปรดพระมารดา อยู่เป็นเวลานาน 3 เดือน

การฟ้อนมองเข็ง ในภาษาไตเขิน แปลว่า “ฮ่องซุด” เวลาในงานบุญมีฉลองสมโภช และ ขบวนแห่ต่าง ๆ จะใช้มองเข็งตีให้เสียงดังก้องกังวาน เชื่อว่าถึงดังถึงชั้นฟ้าสวรรค์วิมานของเทวดา เทวดา เมื่อนั้นจะได้รับศีลและพรจากเทวดาแก่ผู้มาในงานบุญนั้น ๆ อันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของพี่น้องไตเขินที่ทาสืบทอดมา

การฟ้อนนางนาค เพื่อให้ความเคารพและบูชาของค์พญานาคเพื่อปกป้องรักษาไม่ให้ เกิดภัยอันตรายแก่ชาวบ้านชาวเมือง ซึ่งเป็นศิลปะเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของพี่น้องไตเขิน ผนวกกับ ช่วงทำรำฟ้อนที่อ่อนช้อย และมีเพลงบรรเลงดนตรีที่ไพเราะเป็นแบบฉบับเฉพาะ และยังมีฟ้อนแปด นางพี่น้อง ในวัฒนธรรมของชาวไตเขิน เป็นนิมิตหมายแห่งการสะเดาะตามตำนาน

ไวโอลิน เป็นเครื่องดนตรีประเภทสีที่มีอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ ไต-ไท ในรัฐฉาน ประเทศ พม่า หลาย ๆ พื้นที่ยังมีเครื่องดนตรีประเภทนี้อยู่ ชุมชนวัฒนธรรมไตเขินบ้านผาค่า จึงได้นำมาเป็น เครื่องดนตรีชิ้นหนึ่งที่ผลิตการแสดงทางวัฒนธรรม และมีการรำร้องเป็นทำนองเรื่องราวที่สนุกสนาน ประกอบการสีไวโอลินชนิดนี้

ดนตรีและการฟ้อนรำ เป็นศิลปะประจำถิ่นในชาติพันธุ์ไตเขินบ้านผาค่า ที่เกิดการจากร ือพื้นและสืบทอดอย่างมีความหมาย ทั้งในเชิงวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและการผลิตซ้ำในกิจกรรม การท่องเที่ยวและบริการแก่หน่วยงานต่าง ๆ เมื่อมีการจัดงานในท้องถิ่น

3) หัตถกรรมจากภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทเขิน การแกะครกด้วยไม้ และทำกะต๊ับข้าว จากผู้รู้ภูมิปัญญาชาติพันธุ์ ได้ผลิตออกมาในรูปแบบของสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อการจำหน่ายใช้สอย ท่องถิ่นและเป็นโอกาสสนองต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นได้

4) การสืบสานและสืบทอดวัฒนธรรมไทเขิน ในหมู่บ้านผาค่า ได้แก่ วัฒนธรรม การสื่อสาร การแต่งกาย ศาสนาและพิธีกรรมในรอบปี วัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนาที่สืบทอด มาแต่เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่าได้ถูกนำมาสถาปนาในรัฐดินแดนไทย ผนวกกับภาวะผู้นำ ของพระสงฆ์ซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจ ความเชื่อ ความศรัทธาสามารถสร้างเสริมพลังทางสังคมและ การมีส่วนร่วมของประชาชนได้เป็นอย่างดี อนึ่งความต้องการการประกอบสร้างพื้นที่ชุมชนและวัดให้ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว ระบบเศรษฐกิจและการค้าที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจกระแส หลักในอำเภอแม่สาย ยังคงเป็นความพยายามของการสร้างแรงจูงใจจากผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ และผู้นำในชุมชนทุกกลุ่มฝ่าย รวมทั้งกลุ่มคณะกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น จึงเป็นจุดแข็งที่ สำคัญของการสร้างพื้นที่ทางสังคม และการก้าวเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยว บริเวณชายแดนอำเภอแม่สายได้ต่อไป

2. ข้อเสนอต่อภาครัฐท้องถิ่นสำหรับการเสริมแรงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ในท้องถิ่นชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวเมืองชายแดนอำเภอ แม่สาย จังหวัดเชียงราย

ความต้องการและความมุ่งหมายของกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้นำทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ และผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง มุ่งหวังให้ภาครัฐในท้องถิ่น และหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง เข้ามาจัด วางกิจกรรมทางสังคมผ่านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็น ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ซึ่งจะเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้าและการท่องเที่ยวเมืองชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ การ รื้อฟื้น การผลิตซ้ำและส่งออกวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น เกิดการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์กิจกรรม การสร้างกลุ่ม กิจกรรม และการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ เมื่อทุนทางวัฒนธรรมสามารถ แปรสภาพเป็นทางเศรษฐกิจได้ อีกทั้งยังเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นการ สร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมในชุดความหมายใหม่ ที่ก้าวข้ามคุณค่าและความหมายในจิตสำนึก เดิมผ่านปฏิบัติการเพื่อช่วงชิงความหมายและการปรับตัวให้เข้ากับกิจกรรมกระแสหลักของระบบ เศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ สังคมและกลุ่มชน

คณะผู้วิจัย จึงได้สังเคราะห์วิธีการ/มาตรการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ โดยประยุกต์จากแนวคิดเชิงกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ นุชนารถ รัตนสูงค์ ชัย (2554) ที่เริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในการกำหนดใช้และได้รับ ผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมชาติพันธุ์เพื่อยกระดับสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ซึ่งสิ่งสำคัญคือเจ้าของวัฒนธรรมจะต้องเป็นผู้มีบทบาทสูงสุดใน กระบวนการตัดสินใจ ทั้งนี้ ทรัพยากรอื่น เช่น วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน บุคลากร ยังคงต้องได้รับการ

สนับสนุนจากภาครัฐในท้องถิ่น จึงได้จัดทำข้อเสนอ 3 วิธีการ/มาตรการ ต่อภาครัฐท้องถิ่นสำหรับการเสริมแรงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในท้องถิ่นชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวเมืองชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ดังนี้

2.1 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยการส่งเสริมให้ชุมชนชาติพันธุ์ในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งครอบคลุม 4 ประเด็นความร่วมมือ ดังนี้

1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรและกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการตัดสินใจกำหนดนโยบาย การวางแผน และการตลาด ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว นักการเมืองท้องถิ่น นักการศึกษา คนท้องถิ่น ธุรกิจเกี่ยวกับที่พัก ร้านอาหาร และจัดทำเที่ยว เป็นต้น รวมทั้งผู้บริหารหรือปกครองท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว

2) การระบุน้ำที่ บทบาท และขอบเขตการจัดการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลได้และเสียของคนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นหลัก

3) การตัดสินใจร่วมกันว่าจะใช้วัฒนธรรมประเภทใดของชุมชนเพื่อเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว และกำหนดลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพื้นที่ในทิศทางความยั่งยืนอย่างชัดเจน เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องอนุรักษ์หรือคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่น การเพิ่มพูนคุณค่าและประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยว การให้ความรู้และส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วม เป็นต้น

4) การตัดสินใจและดำเนินงานร่วมกันในการวางแผน และกำหนดเครื่องมือในการพัฒนาทางวัฒนธรรม รวมทั้งแนวทางการติดตามและประเมินผล

2.2 การวางแผน โดยการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ โดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วางแผน ผู้ปฏิบัติการ หน่วยงานต่าง ๆ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในชุมชนมาประชุมหรือทำประชาพิจารณ์เพื่อแสดงความคิดเห็นและการยอมรับ รวมทั้งทำการตกลงและความเข้าใจร่วมกัน

2.3 การกำหนดเครื่องมือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ โดยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานให้สอดคล้องกับลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และความถนัดของชุมชน ซึ่งจะมีผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ควรประกอบด้วย 5 เครื่องมือ ได้แก่ การกำหนดตัวชี้วัดระดับการพัฒนา การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว การกำหนดมาตรฐานสิ่งก่อสร้าง การพัฒนาคนท้องถิ่น และการตลาด

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อสรุปของการวิจัยมีข้อค้นพบสำคัญสามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตเงิน ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้แสดงออกทางสังคมวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมแต่ละชาติพันธุ์/ชุมชน ซึ่งเป็นการประกอบสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ในบริบทการค้าและการท่องเที่ยวเมือง

ชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ด้วยการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมในรอบปี การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมการแต่งกายที่มีความเฉพาะบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ รวมทั้งการผลิตวัฒนธรรมเพื่อสนองตอบกิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรมการฟ้อนรำ งานผลิตอาหารวัฒนธรรมและหัตถกรรมท้องถิ่น ดนตรีและการละเล่นตามประเพณีชาติพันธุ์ และการแสดงออกอย่างมีส่วนร่วมต่อแนวนโยบายและกิจกรรมท้องถิ่นที่ภาครัฐในท้องถิ่นจัดขึ้น ด้วยวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมความเป็นพหุสังคม ซึ่งการใช้วัฒนธรรมให้เป็นสินค้าและกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่รัฐและทุนเป็นศูนย์กลางนั้น ความเป็นชาติพันธุ์ได้ถูกจัดวางกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมผ่านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังกล่าวจึงเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Space) ของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เพิ่มมุมมองในการให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในบริบทของทุนนิยมยุคหลัง (Late Capitalism) (Ferguson, 1999) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ทั้งพื้นที่ ผู้คน และวัฒนธรรมได้จัดเป็นสิ่งสร้าง (Construct) ทางสังคมและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ (ยศ สันตสมบัติ, 2551) อย่างไรก็ตามการจัดพื้นที่แบบรวมหมู่ที่มีการกำหนดความหมายของพื้นที่โดยรัฐ สังคม กลุ่มคน และเจ้าของทรัพย์สินที่รวมเอาสิ่งที่ถูกสร้างและความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ มาไว้ด้วยกันก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างการผลิตสังคม และการสืบทอดทางสังคม ซึ่งเป็นมโนทัศน์การสร้างพื้นที่ (Lefebvre, 1991) และ Grunewald (2003, อังโน นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2563) เช่นกันที่ชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการรื้อฟื้นและสืบทอดวัฒนธรรมในบริบทการท่องเที่ยว คือ ภาพสะท้อนที่ทำให้เห็นพลวัตและความไม่หยุดนิ่งของวัฒนธรรม ตามกระบวนการที่ประกอบสร้างทางสังคม

ผลการวิจัยสอดคล้องกับ ญัฐชา ลีปัญญาพร และปริญญาพร หรุ่นโพธิ์ (2564) การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครึ่ง ในมิติการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบ้านทุ่งสีหลง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมลาวครึ่งเป็นจุดแข็ง ทั้งที่อยู่ในรูปของ ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ดนตรี และพิธีกรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ สามารถพัฒนาและต่อยอดเป็นสินค้าสร้างสรรค์นำไปสู่เศรษฐกิจชุมชน สามารถนำรายได้เข้าสู่ชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช และคณะ (2565) ศึกษาเรื่องการจัดการทุนทางสังคมเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยแนวทางการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลริมปิง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยพบว่า 1) ชุมชนตำบลริมปิงมีทุนทางทรัพยากรที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจจากกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็นพื้นที่ทางภูมิปัญญา พื้นที่ทางพุทธสถานและความศรัทธา พื้นที่ทางการเกษตร พื้นที่ทางสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างและพื้นที่ทางการเรียนรู้ซึ่งล้วนแล้วแต่มีศักยภาพและสามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทาง กิจกรรมทางการท่องเที่ยว และ 2) การจัดการทุนทางสังคมที่สามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยการท่องเที่ยวทำได้โดยการสร้างการรับรู้ การเข้าถึง และรูปแบบการนำเสนอทุนทางสังคมให้แก่ชุมชนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสนใจและเข้ามาทำกิจกรรมต่าง ๆ และเกิดการ

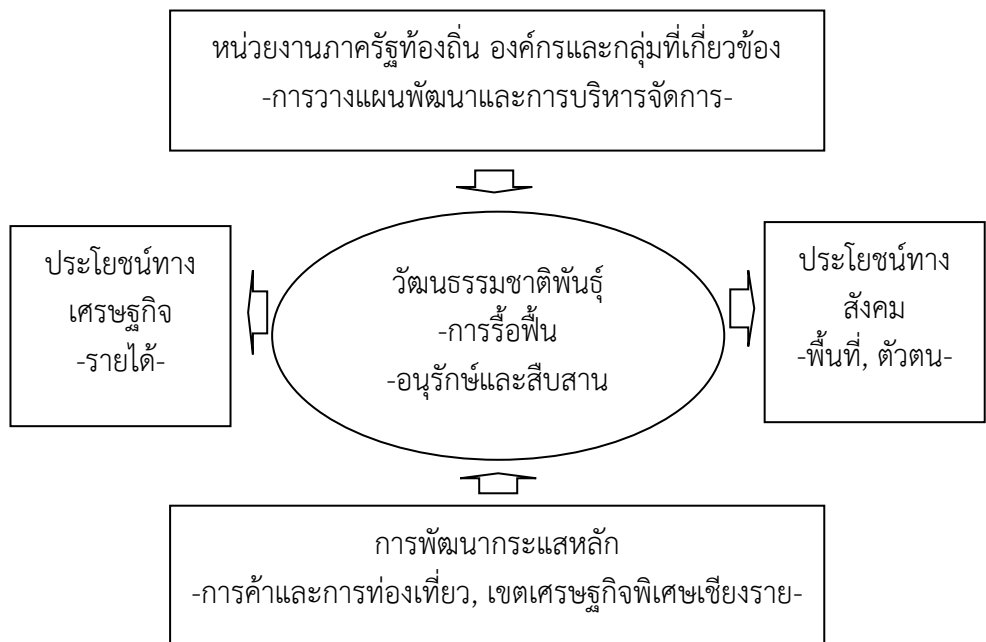
หมุนเวียนของเศรษฐกิจภายในชุมชนตามบทบาทของแต่ละภาคส่วน และผลการศึกษาของ จริยา โกเมนต์ และคณะ (2563) เรื่องนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกับความเป็นปึกแผ่นของ ชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ให้ข้อสรุปสนับสนุนได้ว่า ความเป็นปึกแผ่นของ ชุมชนท่องเที่ยว เกิดจากมติการบูรณาการทางวัฒนธรรมมากที่สุด เพราะชุมชนยังคงยึดถือและ ปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติของชุมชน ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกมากที่สุด คือ การตอบสนองของ สมาชิกต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน

2. ข้อเสนอต่อภาครัฐท้องถิ่นสำหรับการเสริมแรงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวใน ท้องถิ่นชาติพันธุ์ คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในการกำหนดใช้ และได้รับ ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรทางสังคมวัฒนธรรมชาติพันธุ์เพื่อยกระดับสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมชาติพันธุ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยเจ้าของวัฒนธรรมเป็นผู้มีบทบาทสูงสุดในกระบวนการ ตัดสินใจ ซึ่งต้องได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและส่งเสริมกิจกรรมจากภาครัฐในท้องถิ่น ด้วย 3 วิธีการเสริมแรงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวชุมชนชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนา กระแสหลักในท้องถิ่น อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้แก่ 1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างชุมชนชาติพันธุ์กับองค์กรและกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ 2) การจัดทำแผนพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์อย่างมีส่วนร่วม และ 3) การกำหนดเครื่องมือเพื่อพัฒนาการ ท่องเที่ยว ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับการศึกษาของนพพล อัครฮาด (2564) เรื่องการจัดทำ ข้อเสนอสำหรับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเชิงนโยบายและการจัดการเพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งให้ข้อเสนอกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 7 ประการ ได้แก่ 1) การส่งเสริมวางแผนการพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มี ประสิทธิภาพ 2) การประสานงานและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพบริการการท่องเที่ยว 3) การส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 4) การส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่าง สร้างสรรค์ 5) การส่งเสริมการวางมาตรการเพื่อป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย 6) การส่งเสริมการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรท่องเที่ยวชุมชนที่มีศักยภาพร่วมกัน และ 7) การส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์และตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไท สอดคล้องกับ การศึกษาของ วราภรณ์ พูลสวัสดิ์, นงนุช ยังรอด และปิยนาด อิมดี (2565) การสร้างและพัฒนา เครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในจังหวัดนครปฐม ซึ่งพบว่า องค์กรประกอบในการสร้างเครือข่ายและแผนเชิงบูรณาการ ที่สำคัญได้แก่ ภาวะผู้นำ ความร่วมมือ ระหว่างสมาชิกและกลุ่มเครือข่าย การประสานงานและการติดต่อสื่อสารระหว่างเครือข่าย และการ เชื่อมโยงกิจกรรมแบบบูรณาการ และข้อค้นพบที่สนับสนุนการพัฒนาองค์ประกอบในการท่องเที่ยว ของ ธนาวดี ปิ่นประชานันท์, ชมพูนุท ภาณุภาส และจุฑาธิปต์ จันทร์เอียด (2565) ศึกษาการ พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาโว้ย ในพื้นที่ เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่า ควรพัฒนาทรัพยากรบุคคล ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค การจั ดกิจกรรมที่นำเสนอวิถีชีวิตดั้งเดิม และการจัดกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม และ ผลการวิจัยที่สนับสนุนของ ภัทรวรรณ จีร์พัฒนธนธร และคณะ (2564) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการ

บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ให้ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญนั้น ได้แก่ การยกระดับองค์กรชุมชน การประชาสัมพันธ์ผ่านอินเทอร์เน็ต การยกระดับโฮมสเตย์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนไปพร้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยว และพัฒนากิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมได้ภายใต้อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนากระแสหลักของท้องถิ่นในบริบทการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนอำเภอแม่สาย ภายใต้แผนแม่บทเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย กลุ่มชาติพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งในสังคมพหุนี้ ภาครัฐท้องถิ่นได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเข้าสู่กิจกรรมการค้าและการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ด้วยการรื้อฟื้น อนุรักษ์และสืบสาน เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ คือรายได้ และยังเป็นการก่อรูปของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่จะสร้างตัวตน และพื้นที่ในสังคมด้วย อย่างไรก็ตาม กระบวนการพัฒนายังคงต้องดำเนินต่อไปให้เป็นรูปธรรม ด้วยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในรูปของเครือข่าย การวางแผนพัฒนา และการบริหารจัดการที่จะก่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างยั่งยืนต่อไป ดังภาพ 1

ภาพ 1 องค์ความรู้ใหม่ของการสร้างการสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมชาติพันธุ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่ทำให้พบถึงกระบวนการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่แสดงออกด้วยความพยายามและความมุ่งหวัง ด้วยกำลังและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

เพื่อขับเคลื่อนสู่กิจกรรมการค้าและการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ด้วยหวังผลของรายได้ พื้นที่และตัวตน ในพหุสังคม อย่างไร โดยลำพังชุมชนชาติพันธุ์ยังมีอาจขยับไปสู่ความสำเร็จได้ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชน และสำนักงานวัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งด้านทรัพยากรและองค์ความรู้ เพื่อการผลิตท่องเที่ยวและบริการ การผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเพิ่มทุน การวางแผนงานโครงการ ช่วยเหลือให้เกิดชุมชนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ที่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น และเชื่อมโยงพื้นที่ การท่องเที่ยวให้เข้าสู่การท่องเที่ยวกระแสหลัก และเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ใน อำเภอแม่สาย เพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกันของทุกกลุ่มองค์กรสัมพันธ์ดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช, บุญทวารณ วิงวอน, อัจฉรา เมฆสุวรรณ และเนตรดาว โทธีรัตน์. (2565). การจัดการทุนทางสังคมเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยแนวทางการท่องเที่ยวของชุมชน ตำบลริมปิง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 5(3), 30-46.
- จรรยา โกเมนต์, เฉลิมชัย ปัญญาดี, บงกชมาศ เอกเอี่ยม และสุริยจรัส เตชะตันมินสกุล. (2563). นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกับความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือ ตอนบนประเทศไทย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8(2), 608-620.
- ณัฐชา ลีปัญญาพร และปริญญา หุ่นโพธิ์. (2564). การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั้ง ใน มิติการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน บ้านทุ่งสีหลง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 13(2), 176-195.
- ธนาวดี ปิ่นประชานันท์, ชมพูนุท ภาณุภาส และจุฑาธิปต์ จันท์เอียด. (2565). การพัฒนากิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาโว้ย ในพื้นที่เกาะล้าน ตา จังหวัดกระบี่. วารสารศิลปการจัดการ, 6(3), 1348-1368.
- นพพล อัครฮาด. (2564). ข้อเสนอสำหรับการพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเชิงนโยบายและการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 47(2), 85-100.
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2563). ทบทวนแนวคิดทฤษฎีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมท้องถิ่น. วารสาร มานุษยวิทยา, 3(1), 38-68.
- นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. วารสาร มนุษยศาสตร์, 18(1), 31-50.
- พระโกศล มณิรตนา และพระมหาสุดใจ ชยวุฑโฒ. (2566). การเสริมสร้างศักยภาพวัฒนธรรมชุมชน วิถีพุทธตามแนวชายแดนจังหวัดเลย. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 6(3), 27-42.

- ภัทรวรรณ จีรพัฒน์ธนธร, วรรณดี สุทธิรินรากร, ทรงธรรม ปานสกุณ และดนัย ฉลาดคิด. (2564). การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 22(2), 83-95.
- ยศ สันตสมบัติ. (2551). คนพลัดถิ่น แรงงานอพยพกับการก้าวข้ามพรมแดนรัฐชาติ ในอำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย เล่ม 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วรากรณ์ พูลสวัสดิ์, นงนุช ยังรอด และปิยนาท อิมดี. (2565). การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในจังหวัดนครปฐม. วารสาร มจร บาลีศึกษา พุทธโฆสปริทรรศน์, 8(2), 108-118.
- วาที ทรัพย์สิน. (2562). การวางแผนการจัดการวัฒนธรรมชุมชน. วารสารวิชาการสังคมมนุษย์, 9(2), 118-133.
- สำนักงานจังหวัดเชียงราย. (2562). รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย วันที่ 11 กันยายน 2562. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2566. เข้าถึงได้จาก https://www.maesai.go.th/athf/km_fdownload/1568182493.pdf
- Ferguson, J. (1999). *Expectation of Modernity: Myths and Meanings of Unban Life on the Zambian Copper-belt*. Berkeley: University of California Press.
- Gruenwald, R. de A. (2003). *Tourism and Ethnicity*. *Horizontes Antropologicos*, 9(20), 141-159.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.